

V R T E C .

Časopis s podobami za slovensko mladino.

:: S prilogo „Angelček“. ::

Štev. 9.

V Ljubljani, dne 1. septembra 1909.

Leto 39.

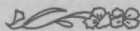
K PASTIRČKU!

Kaj tako me vedno vleče
tja k pastirčku na dobravice,
kjer pasó se kravice —
kaj tako me vedno vleče?

Kaj le tolikrat prihaja
lep spomin na mladi čas
v moje tožno srce v vas,
kakor žarek mil iz raja?

Srečni bili smo takrat,
srečni bili smo brez mej,
kot ne bomo več poslej,
srečni bili le takrat!

Bogumil Gorenjko.

V ŠOLO!

Čaka vranec, čaka vranec,
da poskoči v dir,
pa še vedno se naslanja
sinko žalostno na dver.

Kar ne more se ločiti
od domače hiše. —
Stiska k materi se dragi,
pridušeno vzdíše.

„Idi, sinko, sinko dragi,
s tabo gre moj blagoslov,
ki pripelje spet te kmalu
srečnega pod rodni krov!“

V dir lehak spusti se vranec
od domače hiše.
Tužno sinek gre v daljavo,
mati solze briše.

Mokriški.

POVEST O MATERINEM SRCU.

Bogumil Gorenjko.

I.

rišel je pismonoša, Selanov Matijec, v lepo Gorenjo vas in jo krenil proti Vogalovi hiši. V veži je vzel dolgo pipo iz ust in zaklical: „Vogalovka, pismo imaš iz Amerike!“

Ona, Vogalovka, je stopila iz hiše: „No, Matijec, kaj dobrega si prinesel?“

„Pismo na, iz Amerike je,“ je odvrnil Matijec, utaknil pipo med zobe in si možato pogladil redke rumene brke.

Ona pa je odprla omaro in vzela iz škatljice dva krajcarja in mu ju je dala: „Na Matijec, pa še kaj prinesi — denarja!“

„Bog plati,“ je odvrnil poštni sel. „Veš, jaz bi rajši nosil denar kot pisma. Če prinesem denar, zaslužim grošek, za pismo pa samo dva krajcarja. No, pa srečno!“

S pipo v ustih je odšel poštni sel čez vas, otroci pa so tekali za njim in so s strahom opazovali njegovo veliko torbo in klicali: „Stric Matijec, ali je kaj za nas?“

Vogalovka pa je vzela pismo, gledala je pisavo, in srce ji je trepetalo. In kako bi ne — saj je pisava moževa, ki ji ni pisal že tri leta. S tresočo roko je vzela Vogalovka škarje in odrezala rob pisma. S strahom in upom je vzela list iz ovitka. Kaj ji bo pač pisal mož iz daljne dežele po tolikem času?

„Draga žena!

Oprosti! V kratkem pridem domov. Že več mesecev nimam dela, sedaj pa mi je sin dal toliko denarja, da se bom lahko pripeljal domov. Njemu gre dobro in je priden. No, jaz nisem imel sreče! Težko mi je, Neža, pa ne morem drugače. Vleče me domov, kakor bi me klicale njive in travniki in bela hiša sredi vasi. Vleče me, da bi še enkrat videl domovino. Oprosti, da ti nisem pisal že toliko let!

Pozdravlja te

tvoj mož

Andrej.“

Prebrala je Vogalovka pismo, sesedla se na stol in bridko zaihtela. Spomnila se je, kako sta odšla pred petimi leti v Ameriko oče in sin, kako sta ji obljubovala, da bosta pošiljala domov, da ne bosta pozabila na rojstni dom in da se bosta vrnila čez kaka tri leta, ko bosta kaj zaslužila. In res, od začetka sta res pošiljala, prihajala so pisma, dolga pisma polna nad. Oba sta delala skupaj v rudniku. A po dveh letih je odšel oče od sina v drugo mesto, misleč, da najde tam bolje delo, a ni imel sreče. Odtam je pisal še enkrat, da je v obupnem stanju, brez denarja, brez dela in potem ni pisal več. Sin pa je bil priden, dasi tudi on ni več tako pogosto pošiljal; a vendar je pisal večkrat vsaj za praznike, za god, za rojstni dan, in v pismu sta bila

vedno dva dolarja. Spomnila se je Vogalovka vseh teh pisem, kakor bi jih bila prebrala pravkar, in je jokala... Spomnila se je vseh nad, ki jih je gojila: češ, prišla bosta, lepo bodeta oblečena in denarja bosta prinesla; popravili bomo hišo, postavili nov skedenj, in lepo življenje se bo začelo Vogalovim! Tako je dostikrat sanjala na večer, ko ni mogla spati. A sedaj so jo prevarale te nade, in mož ji piše: Sin mi je dal toliko denarja, da se bom pripeljal domov. In piše ji: Zdi se mi, da me kličejo njive in travniki, da me kliče bela hiša sredi vasi. A ta hiša sredi vasi ni več bela; pomazan in okrušen je zid, okna so slaba in šklepečejo, če zapiše veter, streha preteka. In te njive niso več polne tistih nad, kakor so bile nekdaj. Prerašča jih osat in plevel! In kako bi ne? Ona sama ne more vsemu kaj! Denarja nima, da bi najemala; hči Angelica pa je stara komaj dvanajst let. Tudi se je že tako morala nekaj zadolžiti; imela je nesrečo v hlevu, prejšnje leto je potolkla toča na polju. Spomnila se je Vogalovka — in to jo je najbolj bolelo — sina Naceta, ki jo jezi in ne uboga, ki se ga vse boji in kaže nanj kot na najhudobnejšega otroka v vasi.

Vse te misli so rojile ženi po glavi, stiskale so ji prsi in ji vabile vroče solze iz oči. Pala je pred Tolažnico žalostnih in goreče molila za sina Jožeta, ki je v daljni Ameriki, za hudobnega Naceta, za moža, molila je vroče in ihtela — — —

„Mati, sem že s polja,“ je vstopila Angelica v sobo. Mati se je sklonila in vzdihnila.

„Kaj pa je, mati, da jokate?“ se je začudila hči.

„Oče pride, pismo sem dobila; beri, na mizi je!“ je rekla bolestno mati.

Angelica prebere pismo, sede poleg matere in vpraša: „Zakaj pa jokate? Kaj ni prav, če pridejo oče? Tako rada bi jih že videla. Takrat sem bila stara komaj šest let, ko so odšli.“

„Poglej, mislila sem, da bo kaj prinesel, če bo prišel. A mu je moral Jože posoditi, da je imel za vožnjo. Kaj bomo počeli; saj vidiš, kako nam gre! Prišel bo in bo videl vse narobe in bo iz jeze začel piti; tega se bojim. Daj moli, Angelica, moli za očeta, moli za Naceta, da bi ne bil tako hudoben!“ je spet zajokala mati.

„Saj veliko molim, mati; vsak večer in vsako jutro in pri vsaki maši,“ je odgovorila Angelica.

„No pojdi, natlači koš listja in nastelji kravam, menda bo kmalu prignal Nace s paše; jaz grem pripravljat večerjo,“ je velela mati, in obe sta šli iz hiše, vsaka po svojem opravilu.

Zunaj pa se je poslavljal solnce. Ravno čezenj je sezal svetel oblak. Morda je videlo solnce vso žalost Vogalovke, pa se je pregnilo z oblakom; morda pa je beli oblaček ustavljal solnčece, naj vsaj še malo ostane na nebu. Zadnji žarki so padali na lepo Gorenjo vas in obsevali bele hiše. Dekleta so prihajale po vodo k zeleno-pobarvanemu vodnjaku sredi vasi, smejale se zvonko in nagajale druga drugi, katera bo prej nastregla vode v pisani škaf. Možje pa so sedeli pod okni, kadili iz dolgih pip in modrovali o vremenu, o slabi cesti, ki pelje v gozd, in se prerekali, kdo mora popraviti

most čez Bistrico, ali mlinar, ki največ čez vozi, ali oni. Oglasili so se zvonci krav; pastirji so prišli s paše. Krave so se rinile okrog vodnjaka, tam sta se dve bodli, pastirji so vpili, Majerčkovemu Janezku je ušla čuha na vrt. Tudi Vogalov Nace je prignal svoje tri krave. „Prostor za naše krave!“ je zavpil ošabno in ošvignil Nosanovega Tončka, ki mu je ugovarjal, da je zajokal. A polagoma je utihnil prepir in hrup pastirjev; krave so počasi stopale čez vas, vse lepo napasene, najmanj pa Nacetove.

Nace je pripel krave na verige in šel v hišo. Na mizi se je že kadila slastna večerja, pod mizo pa je predla mačka. Sedli so okrog mize, a materi se ni ljubilo jesti.

„Nace, oče bodo prišli,“ reče Angelica.

„Kdaj?“ se začudi Nace.

„Pisali so. Danes je prišlo pismo,“ pripoveduje Angelica.

„Jaz bi jih rad videl. Saj jih tako menda ne bi poznal. Pet let sem bil star — še menda ne — ko so odšli.“

„Nace,“ je rekla mati, „poboljšaj se, Nace! Ko pride oče domov in bo videl, kakšen si, kaj bo rekel? Daj, poboljšaj se! Poglej Jernejevega Poldeta, kako je priden in pohleven. Jesen bo šel v Ljubljano v šolo. Tudi ti bi šel lahko, ko bi ne bil tak!“

„Bog, da bom že te šole enkrat prost!“ je odvrnil Nace; nevoljno je položil žlico na mizo in podprl brado v dlan. Kadar ga je mati karala, je sicer spoznal, da ne dela prav, a vendar ga je togotila vsaka očitajoča beseda.

Po večerji so odmolili rožni venec in se odpravili spat.

Mati ni mogla spati. V polsnu se je premetavala na postelji, in tožne misli so se ji prerivale po glavi.

Angelica in Nace pa sta kmalu zaspala in sanjala sta, kako bo lepo, ko pridejo oče. Lepo bodo oblečeni in denarja bodo prinesli, in novo življenje se bo začelo pri Vogalovih. Popravili bodo hišo in lepa bo, kot gostilničarjeva bo, in nov skedenj, krit z opeko, bo stal na vrtu. In ob nedeljah bodo oče pripovedovali zgodbe iz daljne tujine...

In tako so hodile sanje žalosti in sanje radosti roko v roki po izbi...

II.

Pri Vogalovih so pričakovali očeta. In res: čez dober teden dni je prišel mož z velikim kovčkom, oblečen po amerikansko. Imel je brado. Na obrazu se mu je bralo, da ni živel dobro; bralo se mu je, da je pustil vse svoje moške moči v tujini. Bil je to gospodar, Vogal.

Ustrašil se je, ko je zagledal hišo, ki je bila pred dobrimi petimi leti tako lepa, bela, a sedaj okrušena in umazana. Nekako boječe je stopal proti svojemu domu. Stegnila bodeta Angelica in Nace roke, a on jim je prinesel tako malo.

Vogalovka je pogledala skozi okno; zagledala je moža in mu hitela nasproti: „O Andrej, o, Bog te sprimi!“

Podala sta si roki; tudi Angelica in Nace sta prišla in boječe podala očetu roki.

In šli so v hišo in se pogovarjali dolgo v noč. In kdo bi se čudil, saj se niso videli pet let.

Prišli so sosedje in izpraševali, kako je v deželi bogatinov.

„He, Amerika je dežela največjih bogatašev, a tudi največjih revežev! Če bi imel otrok kot rešeto luknjic, v Ameriko ne bi pustil nobenega več. V domovini je Amerika, če si priden! Tu delaj, tu orji zemljo, ki se ti ponuja, ki te kliče! — A tam? Sedaj se podsuje rudnik, sedaj odtrga temu roko, sedaj nogo. Vedno v smrtni nevarnosti, seveda če imaš delo; a če ga nimaš, je še desetkrat slabše!“ Tako in podobno je govoril Vogal o Ameriki.

„Ni imel sreče, ta Vogal! Nič kaj se ne pohvali. E, tam je vse odvisno od sreče,“ so govorili sosedje o novem „Amerikancu“, in marsikateri oče je sklenil, da ne bo dovolil sinu v Ameriko, da bi tam pustil in potratil svoje najboljše moči v globokem rudniku pod zemljo, ko ga lahko redi rodna zemlja.

Vogal se ni mogel privaditi doma. Vsak dan je spoznaval bolj, kako nazaduje gospodarstvo, in to ga je skelelo. Spoznal je, koliko dela bi bilo treba, koliko potnih srag bi ga veljalo, če bi hotel vse spraviti v pravi tir. Spoznal je vse to in se je ustrašil; bil je premalo odločen in trden in odlašal je od dne do dne in se ni pripravil k delu. Dom pa je hiral tudi od dne do dne, vidno je pešal. Hiša pomazana, tu in tam ubita šipa, ondi je manjkalo opeke, žleb je bil otrgan. Na dvorišču je bil nered; razmetano je bilo različno orodje, grablje, vile. Na vrtu je stal skedenj, škopa je bila razkopana od burje. A druge hiše — kako so bile vse lepe, vse bele, dvorišča pometena, skednji kriti z opeko.

In če je šel popotnik čez vas, se je razveselil v svojem srcu, češ: „srečni ljudje živijo v tem selu;“ a ko je prišel do srede vasi in je videl borno Vogalovo hišo, se je užalostil. „Kaj, da je ta hiša tako siromašna? Kako, da je zašla ta borna kočica med te lepe bele domove? — No, tako zaide včasih sirota med bogate otroke!“ si je morda mislil popotnik in šel dalje.

Tako je bilo pri Vogalovih. Vogal je preudarjal, kako bi si opomogel, a ni mogel najti izhoda iz te zagate. In počasi, polagoma se je začel vdajati nesrečni pijači; in počasi, polagoma se je začela izpolnjevati mračna slutnja Vogalovke; počasi, polagoma je prihajala še večja nesreča k hiši.

Večkrat je prišel Vogal pozno domov — vsi so že spali: Angelica, Nace, — Vogalovka pa je klečala pred Tolažnico žalostnih in molila. In prišel je in bil je vinjen.

„Andrej, ali se ti ne smilita otroka, ali se ti ne smilim jaz, da piješ, da zapravljaš, ko gremo že tako dovolj nazaj? Rajši delaj, in spet bo prišlo blagostanje v hišo. Pusti pijačo, ki ti škodi tudi na zdravju!“ tako ga je prosila večkrat.

„Je že prekasno,“ je odgovarjal on mračno.

„Ni še, Andrej; pišiva sinu v Ameriko, naj nama pošlje nekaj denarja, da malo popraviš hišo in skedenj. Če se kje zadolžiš, boš moral plačevati

obresti; kje boš jemal? Podstenaar me je že tako terjal za obresti od tistih tri sto. Jože pa, vem, da bo poslal. Piši mu, da smo v veliki potrebi, in bo poslal!“ ga je zopet zavrnila ona.

„Res, Jožetu bom pisal; precej jutri mu bom pisal, in poslal nam bo denarja. Popravili bomo hišo in skedenj, potem bomo pa že kako. Z delom in pridnostjo se vse stori,“ tako je sklenil Vogal.

Prišel je drugi dan, in on je pozabil na obljube, ki jih je storil prejšnji večer ženi, in spet je prišel pozno, in spet ga je žena prosila, in spet je obljubljal. In tako je bilo tretji, in četrti in skoraj vsak dan in teden.

In postarala se je Vogalovka v teh žalostnih dnevih za deset let. Nove gube so se ji zarezale v čelo in lice, oči so gledale motneje in otožneje, med črne lase so se tuptam že primešavali sivi.

A ni bila sama ta nadloga.

Še huje ji je kljuvala v srcu skrb, kaj bo z Nacetom. Kadar ni mogla ponoči spati, je premišljevala in molila k usmiljeni Devici, da bi se ji poboljšal sin; kadar je bila podnevi sama, je mislila in preudarjala, kaj bi ga omečilo, da bi se vrnil in jo prosil: „Mati, grešil sem, a ne bom nikdar več! Odpustite mi, mati!“ In ona bi mu odpustila tako rada, objela bi ga in poljubila.

Vse te skrbi so ji začrtavale gube na čelo, so ji vabile solze v oči in ji srebrile lase . . .

Saj, kje je gospodinja, ki bi je ne bolelo, če nazaduje gospodarstvo; kje je mati, ki bi je ne peklo in ne grizlo, če je otrok hudoben?! Ni je take matere.

In Nace je bil res malopriden deček. Če ga je zagledal pes, je stisnil rep med noge in je zbežal. Vedel je, da bi zagnal Nace kamen vanj, če bi se mu brž ne ognil. Kokoši so plaho zakokodakale in vse razbežale; maček je šinil na drevo, če je prišel Nace mimo. Poznali so, kakšen je Vogalov Nace.

Če je bilo kje v hosti raztrgano drobno gnezdo, upanje starih; če so ležali nežni mladiči pobiti na tleh, je bila gotovo zraven Nacetova hudobna roka.

Če je bilo popaseno zelje, vselej ga je popasel Nace; če je bil kje razdrt plot, podrta vrnila: kdo ga je razdril, kdo jo je podrl? Vogalov nesrečni Nace! Če so bila otresena jabolka, obrane hruške, vselej jih je otresel in obral Nace.

Če je prišel čez vas berač Golob s peterimi culami na hrbtu, kdo je šel prvi za njim? Vogalov Nace je bil, ki je tekkel za njim in vpil: „No, Golob, ali greš spet v Jeruzalem? Kaj pa imaš v svojih culah? Ali grehe ali svojo pamet? No pa pameti tako nič nimaš!“

Seveda je bolelo berača tako zaničevanje, čeprav je bil res malo bedast — tako so vsaj govorili ljudje.

Če je prišel Šmarken Rok, ki je hodil v največji zimi golorok in navadno tudi bos, vselej mu je nagajal Nace:

„Šmarken Rok
je ukradel strok!“

Če je gnal Vencijev Jože kravo ali tele čez vas, vselej mu je nagajal Nace s svojim: bzzzz . . ., in krava, misleč, da brenči obad, je ušla. Jože pa je bil zmerjan od gospodarja mesarja Križmana, zakaj ga ni toliko časa. — Tako bi se dalo naštetih še mnogo, mnogo.

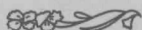
Kjer se je naredilo kaj napačnega, vselej so obdolžili Vogalovega Naceta in izmed sto slučajev so devetindevetdesetkrat ugenili.

Poznale so ga živali, umikali so se pred njim tovariši, vsak berač, ki je prišel čez vas, si ga je bridko zapomnil. Vse se ga je balo.

Bolelo je to mater in jo staralo, bolelo je to tudi očeta; večkrat je opominjal sina, ga pretepel; a vse ni pomagalo nič. Nace je dobil le neki potuhnjen strah pred očetom, a bil je še zlobnejši. In oče je šel pit, da bi v vinu potopil skrbi, da bi se napil pozabljivosti. In ko je prišel pozno v noč domov, je vpil in zmerjal ženo, kot bi bila ona vsega kriva!

Tako je šlo pri Vogalovih vedno bolj nazaj, vidno je hiralo gospodarstvo. Po hiši so hodile skrbi, na pragu je sedela žalost in se ni hotela izgubiti od te hiše. In tako so hirale moči pri Vogalovih, hiralo je življenje polagoma, vedno hitreje. Kakor sirota med otroki bogatašev je stala Vogalova hiša med lepimi belimi domovi sosedov . . .

(Konec prih.)

SREČA NA PLANINI.

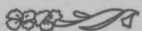
Na planinah solnce
jasno se smeji;
zbor veselih pevcev
glasno žvrgoli.

V radosti mladostni
plava tam srce,
tam skrbi oblaki
s čela odbeže.

Na planinah solnčnih
sreča je doma —
kje kdo glasno peva,
če ne vrh gora?

Zadovoljnost tiha
biva vedno tam;
česar ni v palači,
ima gorski hram.

Mokriški.

S PAŠE.

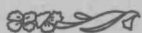
Mrak se vlega na poljane,
z gore gine solnčni žar,
nočnega želi pokoja,
sanj sladkostnih vsaka stvar.

A med potjo si zapojmo,
da se čulo bode v vas,
kjer že dobre gospodinje
čakajo z večerjo nas.

Križ čez ogenj naredimo
in poženimo domov.
Sita naša je živina,
sili pod domači krov.

Gladko stopa v dol živina,
glasno vriska v mrak pastir,
dokler vaški ne objame
ga večera tihi mir.

Mokriški.

„POTRPLJENJA JE TREBA!“

Kar dolgčas bi mi bilo — po pravici povem — ko bi ne imel za družbo te-le Mičice!“ Tako so prav mnogokrat povedali Brodnikov ded temu ali onemu svojemu prijatelju, medtem pa pogladili plavolaso glavico male svoje vnukinje.

„Za težko delo je preokorna stara kost; tako-le okoli doma brskati, čisto sam, bilo bi pa tudi dolgočasno. To-le mi pa dela vedno družbo in kratek čas.“ In tako je tudi bilo. Vedno sta bila skupaj ded in Mičica, sosebnost ob časih, ko so bili drugi domači pri delu in pri opravih zunaj hiše. Ded so ostajali radi pri domu; toda dali so si vedno kaj opraviti, kar je bilo lažjega, vse so spravili v kraj in red. Mičica pa se je sukala okoli njih in jim pomagala pri tem in onem, odnesla ali prinesla, kakor je bilo ravno treba.

No, pa tako delo je tudi polagoma pošlo, akoravno sta to in ono stvar večkrat pre naredila in prestavila, četudi je bila že prvič dosti na svojem mestu. Ko že nista vedela doma kaj početi, so si pa izmislili dedek drugo opravilo. Doli pod hišo se je vila mirna reka skoraj nevidno med cvetočimi travniki. Tjadol sta jo zavila ob takih časih dedek in Mičica.

„Mičica!“ so poklicali tedaj iz shrambe ded, pa so izmed druge ropotije izmotali trnkovo vrvico.

„Mičica!“

„Kaj, dedek?“

„Ali še veš, kje sva videla dopoldne črve-deževnice!“

„Še vem, dedek, še. Tam pri skladu drv sva jih videla, pod ono desko, ki leži na travi.“

„Res je! Na, stopi tjakaj in vzemi ta-le lonček in naberi jih vanj.“

Dekletce z veseljem uboga, ker ve, kaj to pomeni, ni namreč prvič dobila tega povelja.

V hipu je vse pripravljeno. Oskrbljena z vsem stopata proti reki. Mičica nese črviče, dedek pa razen trnka tudi košarico za ribe, pa so dejali vanj tudi malico, ker se ne ve, koliko časa bo treba čakati na tisti plen. Prazni bi pa ne prišli radi domov; bilo bi jih sram pred domačimi in tudi Mičici bi radi veselje napravili.

„Tu na stopnjicah bo najbolj varno,“ rekó in jo zavijejo proti malemu pristanišču, „drugje nama utegne izpodrsniti; za vodo pa nisva midva, ne ti, ne jaz.“

Stari ljudje se sučejo počasi in varno; zato ni bilo vse tako hitro urejeno, kot si je želela Mičica. Minulo je nekaj časa, preden so ded varno razpostavili vso svojo ropotijo, češ, ako se zvrne v vodo, kdo bo lovil in pobiral? Ko so natikali črvička na trnek, tudi ni bilo ne konca ne kraja.

„Kaj mi pomaga, ako ga slabo nasadim, ko mi ga vsak spak lahko vzame in imam potem zopet delo?“ so godrnjali v brado.

Naposled je bilo pa vendarle vse izgotovljeno, in dedek so le še ugibali, v katero smer bi vrgli trnek.

„Ej, stara roka ni, da bi mirno držala,“ so razlagali, pa naslonili trnkovo palico na pristaniško desko in pritrdili pod kamenito stopnjico.

„No, zdaj pa bo, kar bo.“ Zadovoljno so se vsedli, iztrkali pipico, natlačili, prižgali in pokadilo se je kot bi plul parnik v pristanišče.

„Potrpljenja je treba.“

Dolgo, dolgo ni bilo ničesar zaznati; toda dedku ni bilo nič na tem, saj so se še dobro vsedli. Še prav bi se jim ne zdelo, ko bi morali zopet imeti opravka, in še bolj urnega in ročnega. Seveda stara kri pravi: počijva, toda mlada: poskočiva! Zato je pa Mičica vse težje čakala na ribo kot pa dedek.

„Dedek, nič ne bo!“

„O, bo, bo! Boš videla! Le počakaj!“

Komaj izgovoré, že nekaj potegne za trnek. Polagoma ga dvignejo iz vode, toda bil je prazen — tudi črvička ni bilo več na njem.

„Lej ga spaka! Da bi te utrenil —! Požrla in ušla je. Treba bo bolje pritrditi.“

Mičici se je zdelo, da je dokaj časa minulo, preden so dedek zopet vrgli tisti trnek v vodo, se vsedli in spet prižgali tobak.

To pot se je pa vrvica kmalu nategnila.

„Zdaj pa bo, — boš videla — težko je, — velika bo!“

„E, ti pajek ti!“ Vso zablateno vrbovo vejo so dedek previdno privlekli na vodno površje. Godrnjaje in majaje z glavo se malo jezni spravijo nad nevoljni plen, in lep čas je minul, da je bil trnek zopet nastavljen za lov.

Mičica, trudna od samega sedenja in čakanja, nasloni roke in glavico na dedkovo koleno in malomarno gleda v daljavo. Naposled izpregovori: „Dedek, danes ne bo nič, pojdiva rajši domov!“

„Nekoliko le še počakajva! Vidiš, brez potrpljenja se nič ne doseže; kar nagloma se nič dobrega ne zgodi. Glej, koliko časa morajo tvoja mamica prestati pred ognjiščem, preden pride dobra in ukusna jed na mizo. Kaj bi mi vsi rekli, ko bi mamica ne hoteli čakati in bi jed prinesli na mizo, preden je povrela. In glej, koliko časa je treba potrpeti, da dobiš sladko potico pod zobe. Že jeseni vsejejo atek pšenico, in mi čakamo celo zimo, spomladi in poleit, preden dozori. Potem se požanje, posuši, omlati in zmelje. Tudi, ko so že mamica vmesili, ko so že dejali potice v zakurjeno peč, je treba še vedno potrpeti, da se dobro speče; da, ko imaš dišečo potico že v roki, moraš še vedno čakati, da se ohladi, ker gorko uživati je zdravju hudo škodljivo. Glej, povsod je treba potrpljenja, če hoče človek kaj prida doseči!“

Dedek so tako živo dokazovali Mičici potrebo potrpljenja, da so skoro prezrli, ko je nekaj z močjo nategovalo za trnkovo vrvico. Ko le ni bilo miru, so se pa spomnili, kaj jim je storiti. Previdno dvignejo trnek, in velika riba zatrepeta v zraku.

„No, vidiš Mičica,“ rekó ded, ko je udušena riba ležala mirno v košari, „no vidiš, ali ti nisem pravil, potrpljenja je treba, potrpljenja.“

„Še enkrat bom vrgel.“

In res so vrgli ded še enkrat in še enkrat, in troje lepih rib je bilo v košari.

„E, zdaj bo pa dovolj za danes!“ Zmotali so previdno trnkovo vrvico na palico, pospravili ribiško ropotijo in ribe — in hajdi domov.

„Dedek, ena bo moja, eno ponesem jaz.“

„Le nesi, toda polzka je, glej, da se ti ne izmuzne.“

„Ne bo se, ne.“

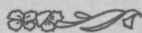
„Zdaj si vesela, ko imava toliko rib; ko bi ne bila počakala, nesla bi bila pa kislih obrazov prazen lonček in prazno košaro domov.“

Oj, to je govorila Mičica in pripovedovala vsakemu posebej doma: mamici, ateku, hlapcu, dekli in tudi pastirju posebej, kako sta lovila z dedkom in koliko sta ujela.

Dedek pa so potrdili vsako pripovedovanje, pa dostavili:

„Da, da! Toda potrpljenja je treba, potrpljenja, da se kaj ujame. Saj pravim, potrpljenja, potrpljenja!“

F. G.

POL ZA SMEH, POL ZA RES.

Iz torbe o. Ivana svetokriškega.

Priredil Josip Balič.

7. Hromacij, raztolci malika!

Hromacij ni bil kristjan. V svoji zmoti je častil in molil razne lesene podobe in kamenite kipe, izkratka: bil je malikovalec. Tak je ostal tudi še v moški dobi. Nekoč pa zboli na smrt. V tej nadlogi pokliče k sebi sv. Sebastijana, in ga prosi, naj bi ga ozdravil.

Sv. Boštjan pride in pravi malikovalcu Hromaciju: „Rad te ozdravim v imenu Jezusovem, ali poprej moraš razbiti in zavreči vse svoje malike.“

Hromacij, četudi nerad, obljubi, da hoče to storiti. In res ukaže razbiti vse svoje malike, razen enega samega, katerega je najbolj cenil in ljubil.

Drugega dne pride zopet sv. Boštjan, ter moli in blagoslovi bolnika v imenu Jezusovem. Ali Hromacij ni ozdravel. Zato sv. Boštjan vpraša bolnika, rekoč: „Hromacij, ali imaš morda še kakega malika v hiši?“ Ta odgovori odkritosrčno: „Še enega samega imam!“ In sv. Boštjan mu odvrne: „In prav ta edini je vzrok, da nisi ozdravel; razbij in zavrzi tudi tega, če ti je ljubo zdravje.“

Hromacij ukaže nato z velikim zaupanjem razbiti in zavreči tudi svojega edinega in najljubšega malika, in glej, pri tej priči ozdravi na telesu, in kmalu potem tudi na duši s tem, da postane kristjan.

Kakor Hromaciju enako se godi tudi grešniku, ki se hoče poboljšati, pa se ne odpeve popolnoma vsem strastem.

8. Volja božja.

Le oni človek je na zemlji vselej potolažen in razveseljen, ako ga kaj trpkega zadene, ki se precej in iz srcá vdá v voljo božjo, ne želeč drugega, nego to, kar Bog hoče. To je kaj lepo spoznal napolitanski kralj Alfonz, ki je dal na kraljevo krono z zlatimi črkami napisati besede: „Zgòdi se volja božja!“

To resnico nam je bistroumno predočil tudi oni slikar, ki je bil naskikal jasno, svetlo solnce, poleg njega na strani postojno, pod njim pa črnosive oblake, iz katerih je strahovito bliskalo, grmelo in treskalo, kakor da bi imelo biti vsega konec. Postojna pa je držala v kljunu listek s po-

menljivim napisom: „Rideo fulmen proxima soli!“ To je: kaj mi morejo blisk, grom in strela, če se grejem v solnčnih žarkih volje božje?

Tega prepričanja je bil tudi angleški kancelar Tomaž Moor. Ko je nekoč od soproge dobil novico, da jim je grad pogorel z vsem, kar je bilo notri, pogleda proti nebu ter ves vdan v voljo božjo reče: „Zahvalim Te, Oče nebeški, za ta kelih trpljenja, ki si mi ga poslal.“ Nato sede in odpiše svoji ženi takole:

Preljuba Alojzija!

Iz Tvojega cenjenega pisma sem zvedel žalostno novico, da je naš rodbinski grad pogorel z vsem, kar je bilo notri. To je sicer hudo za nas, vendar, ker je Bogu tako dopadlo, je naša sveta dolžnost, da se uklonimo njegovi sveti volji ter da se mu tudi pristrčno zahvalimo, ker, kar je dal, je bilo njegovo. Zato prosim lepo, pojdi precej v cerkev z vso družino zahvalit se njemu, ki nam lahko stokrat toliko povrne. Bog bodi naša tolažba.

Tvoj

Tomaž.

9. Dober namen.

„Quo vadis — kam greš?“

Zdi se mi, da vidim tam na morskem bregu čolnarja, ki pripravlja svoj čoln za odhod, ki vlačí železne mačke iz vode, širi jadra, naravnava vrvi, lovi veter in premetuje čoln semtertja. Slednjič se poslovi od prijateljev ter odjadra.

Toda počakaj, dragi mornar, povej mi vendar, kam si se namenil z jadrnico, kam neki pluješ? Čolnar pa odgovori: „Ne vem, pojdem, kamor me veter zanese!“

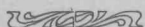
Tam vidim vojščaka v popolni bojni opravi. Pištole ima nabite za pasom, meč mu visi ob ledjah, puško ima čez ramo in jezdi na konju. Vprašam ga: „Kam pa greš, moj srčni vojščak?“ Odgovori: „Ne vem, pojdem, kamor me konj ponese!“

Zopet vidim tam rokodelca, kateri dela ves božji dan, se poti in trudi na vse kriplje. Pobaram ga: „Prijatelj, čemu se pa toliko znojiš in kaj nameravaš?“ In zopet začujem osodepolni: „Ne vem!“

Tudi vidim marljivega zvezdogleda, ki noč in dan motri in opazuje nebeška telesa, prebira knjige ter si neprestano beli glavo z učenjem. Vprašam ga: „Čemu pa toliko skrbi in truda?“ In pravi: „Ne vem!“

Oj, to so pristne, žive podobe vseh onih, ki svoje telesne in dušne sile sicer napenjajo, se trudijo in potijo, pa tjavendan brez pravega cilja, brez dobrega namena. Trudijo se v potu svojega obraza za zrnce posvetnega dobička, za posvetno slavo in čast, nikdar pa se ne spomnijo dobičkov nebeških, zato pa je njihov trud malo več vreden, nego kakega mravljinca ali pajka.

Naša dela brez dobrega namena so klas brez zrnja, nož brez ostrine, denar brez veljave.

MARTINČEK ZA SRAJCO.

Dober otrok je bil Kovačev Andrejček in povsod so ga radi imeli; le eno napako je imel, za katero se je pa nekoč pošteno izplačal. Naš Andrejček se je namreč malo prerad družil z vaškim pote-puhom Tonetom. Dostikrat so ga mati svarili pred njim, a Andrejček je silno hitro pozabil materine besede in ko mu je Tone skrivaj prinesel bonbonov, mu je zopet obljubil večno prijateljstvo.

Vročje je bilo tisto popoldne, ko je Andrejček sedel v sobi, pri šolski knjigi. Pa danes mu kar nič ni hotelo ostati v glavi. Vročje mu je bilo in še par sitnih muh ga je dražilo v enomer. Vse ga je bolj zanimalo kakor knjige. Vedno in vedno mu je pogled uhajal skozi okno. Zdaj je opazoval mladi mucki, ki sta se poigravali ob kozolcu, potem zopet kokljo, ki je marljivo s pišanci brskala med slamo, zanimalo so ga še celo žabe, ki so žalostno molele glave iz že skoro usahle mlake. Sedaj pa se Andrejček nečesa domisli. Hitro pobere knjigo in odide neopazno mimo kuhinje na vrt. Oprezno se spravi za hišni ogel ter se vleže v visoko travo poleg ograje. Ah, koliko prijetneje je tu v gosti senci, kakor v sobi. Zdajci se začujejo stopinje. Ob ograji prihaja nekdo. Andrejček se ozre in pred seboj zagleda znano mu osebo — Toneta.

„Hoj, Andrejček, ali si ti tu? No, ravno prav, jaz imam bonbone,“ vpije Tone, medtem ko se približa ograji.

„Pst, govori vendar tiho, da te mati v kuhinji ne slišijo,“ — veli Andrejček boječe. In Tone začne res govoriti nekoliko bolj tiho in vabiti Andrejčka s seboj. „Vse bonbone dobiš, če greš z menoj,“ mu obljubuje. Plaho se ozre Andrejček proti hiši, spomnivši se materinega svarila, vendar ima pa bonbone tako rad! In ravno misel na bonbone ga premaga. Kakor maček skoči urno čez ograjo in ne vede, kam, teče za Tonetom čez polje. Šele, ko se oddaljita hišam, vpraša tovariša, kam ga pelje.

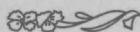
„Tja h gradu greva,“ začne pripovedovati Tone, „grajski gospod namreč pomeče vsa stara peresa in obrabljene svinčnike skozi okno; pa včasih se tudi kaj drugega dobi pod njegovim oknom. Žal ti ne bo, Andrejček, da si šel z menoj, in nazaj grede bova jedla bonbone.“

A Andrejček ni nič kaj z veseljem poslušal tovariša. Vedno močnejše se mu je vzbujala vest in že se je kesal nepremišljenega dejanja. Kaj poreko mati, ko opazijo, da je odšel od učenja — brez dovoljenja. Kaj poreko, če celo zvedo, da je šel s Tonetom? Vedno tesneje mu je postajalo. Že se je hotel obrniti, popustiti malopridnega tovariša in steči nazaj proti domu. Prišla sta do gradu. A Tone ga ni peljal na omenjeno mesto, kakor je obljubil, peljal ga je dalje mimo gradu k visoki zidani vrtni ograji. Tam se ustavita. Ko se ji približata, je nekaj zašumelo, potem pa je ostalo vse tiho. A ne dolgo. Hipoma je zopet postalo vse živo. Zopet je po ograji zašumelo, pri vsaki razpoki in vsaki luknjici se je pokazala drobna glavica in sivkasti in zelenkasti martinčki so se pričeli vrteti in sukati med zelenim mahom tako urno in spretno kakor za stavo. Pa Tone tega ni mogel mirno

gledati. Hitro si odlomi na bližnjem grmovju vejico in dregne z njo martinčka, ki je plaho stekel po ograji ter se skrila v luknjico. Andrejček pa je storil isto. Vedno bolj so se poizgubljali martinčki v svoje luknjice in slednjič se je le še eden boječe plazil visoko gori na ograji. Tone se je že naveličal dražiti martinčke, a Andrejček je hotel odpoditi še zadnjega. A bil je previsoko. Ker mu je bila njegova palica premajhna, hitro pobere Tonetovo, ki je sedaj pobiral kostanje, ki so padali čez ograjo, in dregne z njo martinčka. Skok — in martinčka ni bilo nikjer več. Toda, — o joj! V istem trenutku ga Andrejček začuti za srajco. Mraz ga je izpreletel, začel je kričati in jokati, a martinček se za to ni zmenil, temveč se s svojimi špičastimi krempljci plazil po njegovem hrbtu. Ni opazil Andrejček, kako porogljivo se mu je smejal tovariš, v glasnem joku jo ubere domov. Ljudem, ki so ga povpraševali, kaj mu je, ni odgovarjal, le s strahom je pričakoval, kdaj mu bo martinček špičaste zobe vsadil v kožo. Doma so ga že v strahu pričakovali, tudi soseda je radovedno prihitela pogledat, kaj se je pripetilo, in par Andrejčkovih tovarišev se je radovedno zbralo krog njega. Andrejček jim je v zmešanih, komaj umljivih besedah razodel svojo nezgodo. Ni čakal materine pomoči, v trenutku je bil razpravljen, da si je potrgal vse gube pri obleki. Sedaj pade martinček na tla. Pa glejte, pred njim leži — velika kostanjeva luščina. Sedaj šele je bilo Andrejčku vse jasno. Torej Tone, ki se mu je tako hudobno smejal, mu je medtem, ko se je on vzpenjal za martinčkom, potlačil luščino za vrat. Ah, kako se je sedaj Andrejček sramoval! Ni čul, kako so se posmehovali tovariši, ni čul, kako ga je karala mati, tekel je iz sobe in se zaril v kup sena, kjer je bridko obžaloval svojo pregreho.

Od takrat pa se Andrejček ni več družil z malopridnim Tonetom.

T. K.

GAD IN BELOUŠKA.

Nekega solnčnega popoldne se je grel gad na pečini. Iz bližnjega grmovja je prilezla belouška. Komaj zagleda gada, ga že začne zmerjati: „Hudobni gad! Zaradi tvojih strupenih zob je sovražen ves kačji rod. Me, belouške, nismo nikomur nevarne, vendar nas ljudje preganjajo in zatirajo. Ti si vzrok!“

Gad pa se nasmeje in reče: „Prav praviš! Toda pomisli! Le zato nisi ti ljudem in živalim opasna, ker nimaš strupenih zob. Če te človek prime, ga pač ugrizneš, akoravno ni tvoj popad smrtonosen. Ko bi pa tudi ti imela v zobeh strup, bi učinila ravno to, kar storim jaz. Nikdar torej ne sodi drugih, ko vendar sama pravzaprav nisi dosti boljša!“

Polenčan.

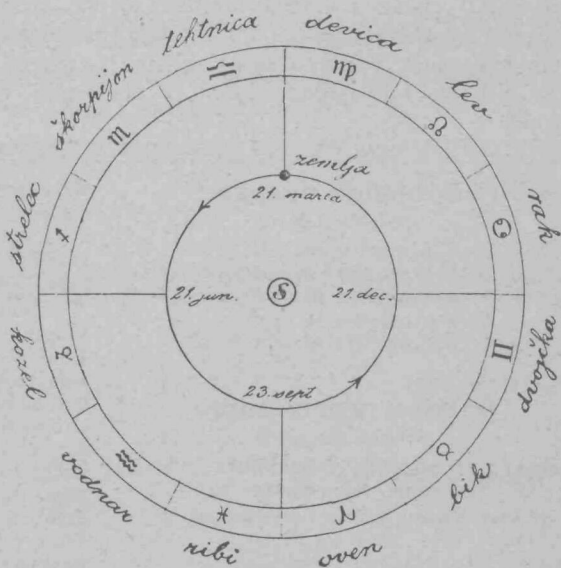

Mladi zvezdoznanec.

Navidezni tek solnca. Ko smo si predočili pot zemlje okrog solnca in od tega potovanja odvisno menjavanje letnih časov, bo koristno, da si še ogledamo navidezno pot solnca v enem letu. Pozimi opoldne stoji solnce v naših krajih nizko proti jugu, poleti pa visoko na nebu. Dne 21. decembra vzhaja solnce pozno, in sicer daleč na jugovzhodu in zahaja zgodaj popoldne na jugovzhodu. Pot solnca na nebu je kratka, zato je tudi dan kratek. Čez nekoliko dni pa že lahko zapazimo, da se je kraj solnčnega vzhoda premaknil bliže vzhodni točki na nebu.

Čimbolj se bliža pomlad, tem bliže pravemu vzhodu solnca vzhaja, dnevne solnčne poti postajajo daljše. Ob začetku pomladi, 21. marca, vzhaja solnce na vzhodni točki (pravi vzhod) in zahaja na zahodni točki (pravi zahod). Pot, po kateri hodi solnce ta dan, je nebesni ravnik. Od 21. marca dalje se pomika kraj solnčnega vzhoda proti severovzhodu; 21. junija doseže najbolj severovzhodno točko, dnevna pot solnca je najdaljša; vsled tega je tudi dan pri nas najdaljši, nastopilo je hkrati vroče poletje. Pa kmalu lahko opazimo, da se je pričel kraj solnčnega vzhoda pomikati nazaj proti vzhodni točki, da se je pričel dan krajšati. Dne 23. septembra vzhaja solnce spet ondi, kjer je vzhajalo 21. marca, namreč na vzhodni točki. Odtu gre pot solnca dalje nazaj proti zimski poti.

Ako bi mogli solnčno svetlobo tako oslabiti, da bi videli poleg solnca tudi zvezde, bi lahko opazovali, da se solnce med zvezdami pomika naprej in sicer od zahoda proti vzhodu, vsak dan za toliko, kolikor znaša dvojni navidezni premer solnca. V teku enega leta zariše ta navidezna pot solnca popoln krog na nebu, ki ga imenujejo zvezdoznanci ekliptiko.²

Slika 9.

¹ Primeri „Vrtec“ 1909, št. 2., str. 31.

² Grška beseda, ki pomeni črto solnčnih in luninih mrkov.

Da sonce spreminja svoje mesto med zvezdami, razvidite lahko iz tega, da je v raznih letnih časih videti ob istem času zvečer druge zvezde, kakor smo se prepričali iz opazovanj zvezdnatega neba v januarju in v juliju.

V praksi in koledarjih pri vsakem mesecu berete, da stopi sonce v dotičnem mesecu v neko znamenje. Tako pri septembru: sonce stopi 23. septembra v znamenje tehtnice. Kaj to pomeni? Že stari narodi so vso pot, ki jo sonce prehodi navidezno v enem letu, razdelili na dvanajst delov. Na tej poti so zaznamovali dvanajst različnih znamenj in sozvezdij. Ta znamenja so sledeča: oven (♈), bik (♉), dvojčka (♊), rak (♋), lev (♌), devica (♍), tehtnica (♎), škorpion (♏), strelec (♐), divji kozel (♑), vodnar (♒), ribi (♓). Slika 9. naj vam pojasni ta nebesna znamenja. Majhni krog S pomeni sonce, drugi večji krog zaznamuje zemeljsko pot okrog solnca, zunanji krog nebes z zvezdami. Ako gledamo z zemlje 21. marca proti solncu, se nam dozdevno vidi sonce na nebesu, kjer se prične oddelek za znamenje ovna, sonce stopi torej v znamenje ovna. Ko se pomika zemlja dalje, se vidi sonce na nebesu, ko prestopi v znamenje bika, itd., dokler v teku leta ne prehodi vseh znamenj. Na sliki so posamezna znamenja zaznamovana z zvezdoznanskimi znaki teh znamenj.

Takrat, ko so stari narodi zaznamovali z nebesnimi znamenji pot solnca v enem letu, so bila ta znamenja v sozvezdijih enakega imena. Odtod tudi imena teh znamenj. Dotična sozvezdja boste našli na naših dveh zvezdovidih. Na zvezdovidu iz januarja so naslednja sozvezdja ekliptike: devica, tehtnica, škorpion, strelec, kozel, vodnar. Dandanes pa nebesna znamenja ne stoje več v sozvezdijih enakega imena, ampak so se za toliko premaknila, da je vsako nebesno znamenje meseca v sozvezdju prejšnjega meseca. Tako n. pr. je nebesno znamenje ovna, v katero stopi sonce 21. marca, v sozvezdju rib (februar). Pred 2000 leti je bilo sonce poleti v sozvezdju raka, dandanes je v sozvezdju dvojčkov.

Josip Dostal.

Dopolnilna uganka.

(Priobčil S. K.)

Z b grmi ti na uhó,
s č postaja vse staró,
z l pokriva ti glavó,
v p pregiba se telo,
v v pa biva se lepó.

Šaljivo vprašanje.

(Priobčil „Internus“.)

Vrabcem prej pozoblje 1 hektoliter ovska kot dva konja. Ali verjameš to?

(Rešitev in imena rešilcev v prihodnji številki.)

Novi listi in knjige.

Spillmannove povesti XVI. zvezek: Zlatokopi, XVII. zvezek: Prvič med Indijanci ali vožnja v Nikaraguo. Izdala Katoliška bukvarna v Ljubljani 1909. — Cena 60 h, karton. 80 h. Število Spillmannovih povesti je že dospelo do lepe višine. Že to nam je dokaz, da

so mladini priljubljene. Tudi ta dva zvezka sta nas jako razveselila, posebno zato, ker se z mičnim pripovedovanjem tudi vedno družijo vzvišeni namen, našo mladino vzgajati po odločno krščanskih vzorih.

Dane. Povest za mladino. Spisal A. Rapč. V Ljubljani 1909. Učiteljska tiskarna. — Cena 1 K, po pošti 16 h več. — Opisuje se tu kmečki deček, ki je prišel v mesto k dobri teti, bil priden učenec, potlej vajenec in slednjič strojevodja. Zašel je v marsikako nevarnost, iz katere se je pa zopet srečno izmotal. To daje knjigi še posebno zanimivost. Vendar nam ni všeč, da se nekatere razposajenosti in otroške drznosti preveč opravičujejo kot „nedolžne“. Tudi pri razvedrilu je treba dostojnosti in zlasti previdnosti.

Zbrani spisi za mladino. I. zvezek. Pripovedni spisi. Eng. Gangl. V Ljubljani 1909. Učit. tiskarna. Cena 1 K, po pošti 16 h več. — Tudi ta zbirka bo mikala mladi svet. Gospod pisatelj še posebno rad opazuje in opisuje občevanje in vedenje prav male dece. Tudi verski moment je tuptatam odločno izražen.

„Vrtec“ izhaja 1. dne vsakega meseca in stoji s priložo vred za vse leto 5 K 20 h, za pol leta 2 K 60 h — Uredništvo in upravnništvo Sv. Petra cesta št. 78 v Ljubljani.

Izdaje društvo „Pripravniški dom“. — Urejuje Ant. Kržič. — Tiska Katoliška Tiskarna v Ljubljani.